

TÜRKİYE'de TARIM POLİTİKASI 1923-2017

ANKARA ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ TARIM EKONOMİSİ BÖLÜMÜ

Türkiye'de Tarım Politikası

Tarım Politikasının Belirleyicileri:

- İzmir İktisat Kongresi (1922)
- Kalkınma Planları (1963- +)
- Ekonomik İstikrar Tedbirleri (24 Ocak 1980, 5 Nisan 1994)
- DTÖ Tarım Anlaşması kararları (1994)
- AB ile tam üyelik süreci (2005)
- Dış krediler (IMF, Dünya Bankası)
- Tarım Kanunu (2006)

Türkiye’de Tarım Politikası

Türkiye’de tarım politikası ilk defa İzmir İktisat Kongresi (1922) ‘nde alınan kararlar çerçevesinde şekillenmiştir.

İzmir İktisat Kongresi : Türkiye’de ekonomik bağımsızlığın nasıl sağlanacağı, ekonomik düzenin ne olacağı konusunda katılımcı bir yaklaşımla 1922 yılı Türkiye’sinin ekonomisini oluşturan tüm paydaşların görüşlerinin alındığı bir toplantıdır.

İzmir İktisat Kongre’sinden çıkan görüşler doğrultusunda Türkiye’de tarım politikaları Cumhuriyetin ilk yıllarında liberal bir seyir izlemiş, sonrasında özel sektörün yeterli sayıda olmaması ve birikimi olmaması nedeniyle zorunlu olarak devletçi politikalar ağır basmıştır.

Türkiye'de Tarım Politikası

1925 yılında Aşar vergisi kaldırılmıştır. (Osmanlı Dönemi'nde köylülerden, ürünlerinin onda biri oranında alınan ve üreticiye büyük yük olan vergi)

1926 yılında Medeni Kanunu'nun kabulü ile çiftçiler toprak mülkiyetine kavuşmuştur.

Bu dönemde çiftçiye verilen destek artmış ve amaçlanan üretim artışı sağlanmaya başlamıştır.

1927 yılında ilk Genel Tarım Sayımı gerçekleştirilmiştir.

1920-38 döneminde Çiftçilerin kooperatif şeklinde örgütlenmesi konusunda hukuki düzenlemeler yapılmıştır.

ATATÜRK, Türkiye'deki kooperatif hareketinin içinde bizzat kendisi kooperatif ortağı olarak yer almıştır. Silifke Taşucunda Tekir Çiftliğinde kurulan Türkiye'nin ilk tarım kredi kooperatifi olan Tekir Kooperatifi ve Ankara Memurlar Kooperatifine 1 nolu kurucu ortak olmuştur. Kooperatifçiliğe konuşmalarında yer vererek halkın bilinçlenmesine çalışmıştır. 1920 ile 1938 yılları arasında kooperatiflere yönelik yapılan tüm hukuki düzenlemeler, ATATÜRK'ün önderliğinde gerçekleştirilmiştir.

Türkiye'de Tarım Politikası

1936 yılında, Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri kurulmuş, çiftçilerin piyasaya erişimi ve pazar olanaklarının artırılması amaçlanmıştır.

1938 yılında Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) kurulmuştur.

1945 yılında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu çıkarılmıştır.

1947 yılında taban fiyat uygulaması tütünde başlatılmıştır.

1948 yılında Marshall yardımları

Şekerpancarı, çay, kuru üzüm, kuru incir, fındık ve zeytinyağı gibi ürünler desteklenmiş, hayvancılık sektörünün gelişmesi için Et Balık Kurumu (EBK), YEMSAN ve Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu (TSEK) gibi kamu iktisadi teşekkülleri kurulmuş ve üretime girdi sağlanmaya başlamıştır

Türkiye'de Tarım Politikası

Planlı kalkınma dönemiyle birlikte Kalkınma planlarında tarım politikası amaçlarına yer verilmiştir.

1963 ve sonrası

Türkiye'de tarım politikasının amaçları Kalkınma Planlarında belirtilmiştir.

Kalkınma Planları:

1963 yılından beri düzenli olarak hazırlanan kalkınma planları hazırlandıkları döneme ilişkin tarımsal amaçlar belirlemektedir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-67)

- tarım üretimini çoğaltmak,
- sanayileşmeyi gerçekleştirmek için ihracatı geliştirmek ve
- sanayinin artan ham madde ihtiyacını karşılamak,
- beslenme seviyesini düzeltmek için diyetle, proteinli, özellikle hayvani proteinli besinleri artırmak,
- plânın sosyal amaçlarını gerçekleştirmek (tüketimdeki artışı, gelir farklılığının giderilmesi amacına hizmet edecek şekilde düzenlemek; işsizliğin giderilmesine yardım etmek;
- tarım dışı kesimlerin iş yaratma imkânlarının üstünde, köyden şehre işçi akınının yarattığı düzensiz şehirleşmeye engel olmak,
- genel olarak tarım ve toplum kalkınması hamlelerini geliştirmek), arazi kullanımında uzun süreli dengeyi sağlayarak planın uzun süreli amaçlarını gerçekleştirmektir.

Planlı Kalkınma Dönemleri (1963-+)

uygulanan destekleme alımı politikasına ek olarak girdi desteği başlamıştır.

1963-1980 :ithal ikameci politikaların uygulandığı dönemdir.

İthal ikameci Politika: Malların yurt dışından **ithal** edilmesi yerine, yurt içinde üretilmesini sağlamak, dışarıya bağımlılığın azaltılması sanayileşmeyi öngören politika. Mamul mal ithalatını azaltmak için ulusal sanayinin büyümesini teşvik etmeyi amaçlayan bir stratejidir.

Bu dönemde ürünlere ve girdilere yönelik yapılan desteklemeler ile üretimde verimlilik artmıştır

Desteklenen ürün sayısı artmıştır. Gübre, tohumluk, tarım ilacı, damızlık hayvan, yem, elektrik ve sulama suyu gibi üretim girdilerinin etkin kullanımı amacıyla kredi, eğitim gibi hizmetler verilmiştir.

1980-2000 Dönemi

Libelleşmenin hızlandığı dönemdir.

1970'den sonra ekonomik krizler :Türkiye'nin ithalat ve ihracatının azalması, cari açığın büyümesi, GSYH'nın gerilemesi, dış borçların artması ve enflasyonun çok yüksek oranlara çıkması gibi sebeplerle Türkiye, ithal ikameci politikaları bırakarak serbest piyasa ekonomisine geçmiştir.

Bu süreç 24 Ocak 1980 tarihinde hayata geçirilen İstikrar Tedbirleri'dir.

24 Ocak 1980

24 Ocak Kararları:

- özel sektörün etkinliğini artırmak,
- ülke ekonomisini dış rekabete açmak,
- fiyat ve faizler üzerindeki denetimi serbestleştirmek

24 Ocak 1980

24 Ocak Kararları, tarım politikalarını da önemli ölçüde etkilemiştir.

Geçmiş yıllarda ağır basan korumacı ve devletçi politikalar yerini, piyasa odaklı politikalara bırakmıştır.

Yeni politikalara yönelik ilk uygulamalar;

- gübre fiyatlarını artırmak,
- kimyasal gübre ve diğer girdilere yönelik sübvansiyonları kaldırmak,
- tarımsal kredilerin kullanım koşullarını ağırlaştırmak,
- tarımsal desteklemeleri düşürmek ve destekleme kapsamını daraltmak olarak gerçekleşmiştir.

24 Ocak Kararları ile Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) özelleştirilmeye başlanmıştır. Öncelikli olarak Süt Endüstrisi Kurumu (SEK), YEMSAN ve EBK gibi KİT'ler özelleştirilmiştir.

5 Nisan 1994

1980'li yılların sonuna gelindiğinde, serbestleşme politikasının olumsuzlukları yaşanmaya başlamıştır.

Ülke hızla bir krize sürüklenmiştir. İthalatın arttığı, ihracatın olumsuz etkilendiği ve dolayısıyla cari açığın arttığı, yüksek oranlı maaş ve ücret zamlarının yapıldığı bu dönemin sonunda, 1994 yılında mali piyasalar ve döviz kuruna istikrar kazandırmak, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak ve yapısal reformları uygulamak amacıyla 5 Nisan Kararları olarak anılan Ekonomik Önlemler Uygulama Planı yürürlüğe koyulmuştur.

5 Nisan Kararları ile destekleme alımı yapılan ürün sayısı azaltılmış, prim uygulamasına son verilmiştir.

Bu uygulamalar çok uzun ömürlü olmamış 1997 yılından itibaren eski uygulamalara geri dönmüştür.

1994 sonrası

Bu dönemdeki dış gelişmeler: 1994 yılında Türkiye'nin de taraf olduğu DTÖ Tarım Anlaşması'nın imzalanması, ikincisi ise 1996 yılında AB ile Gümrük Birliği Anlaşması'nın yürürlüğe girmesidir.

DTÖ Tarım Anlaşması gereğince, Türkiye ithalatta gümrük vergi oranlarını 10 yılda %24 oranında azaltması gerekmektedir.

Türkiye, bu taahhüdünü kısa zaman içerisinde gerçekleştirmiştir. Tarım Anlaşması'nın zorunlu kıldığı en önemli politika değişikliği, tarımsal desteklemelerin rekabeti bozacak şekilde ürün bazlı verilmesi politikasından kademeli olarak vazgeçilmesidir.

İç destek kapsamının, ticaret ve üretim üzerinde bozucu etkisi olmayan ya da çok az olan 'yeşil kutu' kapsamına kaydırılması, az gelişmiş ülkeler hariç, anlaşmaya taraf bütün ülkelerin mecburiyetidir.

AB Gümrük Anlaşması'nda ise temel olarak tarım ürünleri kapsam dışı bırakılmakla birlikte süt, şeker, tahıl gibi işlenmiş ürünler kapsama alınmıştır.

2000 ve Sonrası Dönem

2000'li yıllar büyük ekonomik krizler ile başlamış, bu krizler ülke ekonomisini ciddi boyutlarda etkilemiştir.

Bu krizlerden, bütün sektörler gibi tarım sektörü de olumsuz şekilde etkilenmiştir.

Özellikle girdi fiyatlarının ve tarımsal kredi faizlerinin çok fazla yükseldiği bu dönemde, 1999 yılında IMF ile yapılan stand-by anlaşmasının önkoşullarından biri olan, mevcut destekleme politikalarına son verilerek DGD'ye geçilmesine yönelik karar, 2000/2172 sayılı Tarımda Mevcut Destekleme Politikalarının Değiştirilerek Çiftçilere Doğrudan Gelir Desteği Sağlanması Ve Kayıt Sisteminin Oluşturulması Amacıyla Ülke Çapında Uygulama Başlatılmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe girmiştir.

2000 ve Sonrası Dönem

Tarımsal politika araçlarında gerçekleştirilen bu köklü değişiklikte en önemli rolü, 2001 yılında Dünya Bankası (DB) katkısı ile gerçekleştirilen Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP) oynamıştır.

Mevcut tarımsal destekleri azaltarak yeni bir destekleme sisteminin getirilmesi, KİT'lerin özelleştirilmesi, tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanmasında devlet müdahalesinin azaltılması gibi bileşenlerden oluşan ARIP'in amacı, DGD'nin yürürlüğe konması, üretim fazlası olan alanların alternatif alanlara kaydırılması ve 59 Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (TSKB)'nin yeniden yapılandırılmasıdır

2000'li yıllarda tarım politikalarını belirleyen diğer dış faktörler, OTP'ye uyum ve DTÖ Tarım Anlaşmasıdır. 2000 öncesi şartları belirlenen Tarım Anlaşmasının yanı sıra, bu döneme damgasını vuran AB ile müzakerelerin başlaması ile uyum çalışmaları hız kazanmıştır.

2000 ve Sonrası Dönem

2005 yılında AB ile Müzakere Çerçeve Belgesi'nin onaylanması ile tarıma ilişkin mevzuat üç fasılda yürütülmeye başlanmıştır:

“Tarım ve Kırsal Kalkınma (11. Fasıll)”,

“Gıda Güvenilirliği, Hayvan ve Bitki Sağlığı (12. Fasıll)”,

“Balıkçılık (13. Fasıll)”

Türkiye'nin AB müktesebatı ile olan uyumunu değerlendirmek üzere Katılım Ortaklığı Belgeleri, Ulusal Programlar ve İlerleme Raporları göz önüne alınmaktadır.

2000 ve Sonrası Dönem

2005 yılında üreticilerin belirli riskler nedeniyle uğrayacağı zararların tazmin edilmesini temin etmek üzere 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu yürürlüğe girmiş;

Kanun kapsamındaki risklerin teminat altına alınması, standart sigorta poliçelerinin belirlenmesi, hasar organizasyonları, aktüerya çalışmaları, tazminat ödemelerinin yapılması, reasürans teminatının sağlanması, tarım sigortalarının geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve izlenmesi ile diğer teknik hizmetlerin yürütülmesi amacıyla Havuz kurulmuştur

2000 ve Sonrası Dönem

AB uyum çalışmaları kapsamında, 2007 yılında ulusal kalkınma plan, program ve stratejilerinde öngörülen ilke ve hedefler çerçevesinde, Avrupa Birliği ve uluslararası kuruluşlardan sağlanan kaynakları da kapsayacak şekilde, kırsal kalkınma programlarının uygulanmasına yönelik faaliyetleri gerçekleştirmek amacıyla 5648 sayılı Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun yürürlüğe girmiş ve Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) kurulmuştur.

Tarım Kanunu (2006)

Tarım Kanunu;

- tarım politikalarının amaç, kapsam ve konularının belirlenmesi;
- tarımsal destekleme politikalarının amaç ve ilkeleriyle temel destekleme programlarının tanımlanması;
- bu programların yürütülmesine ilişkin piyasa düzenlemeleri, finansman ve idari yapılanmanın tespit edilmesi;
- tarım sektöründe uygulanacak öncelikli araştırma ve geliştirme programlarıyla ilgili kanuni ve idari düzenlemelerin yapılması ve tüm bunlarla ilgili uygulama usul ve esasları kapsayacak şekilde hazırlanmıştır.

Tarım Kanunu : Amaç

Tarım Kanunu: tarımın ve tarımsal destekleme politikasının çerçevesinin çizildiği ilk kanun

- Tarım Kanununda tarım politikalarının amaçları;
- tarımsal üretimin iç ve dış talebe uygun bir şekilde geliştirilmesi,
- doğal ve biyolojik kaynakların korunması ve geliştirilmesi,
- verimliliğin artırılması,
- gıda güvencesi ve güvenliğinin güçlendirilmesi,
- üretici örgütlerinin geliştirilmesi,
- tarımsal piyasaların güçlendirilmesi ve
- kırsal kalkınmanın sağlanması suretiyle tarım sektöründeki refah düzeyini yükseltmektir.

Tarım Kanunu : Amaç

- Tarımsal üretimde verimlilik, ürün çeşitliliği, kalite ve rekabet gücünün yükseltilmesi,
- Yeterli ve güvenilir gıda arzının sağlanması,
- Tarımsal işletmelerin altyapılarının geliştirilmesi,
- Tarımsal faaliyetlerde bilgi ve uygun teknolojilerin kullanımının yaygınlaştırılması,
- Tarımsal girdi ve ürün piyasalarının geliştirilmesi ve üretim-pazar entegrasyonunun sağlanması,
- Tarımsal üretimin tarım-sanayi entegrasyonunu sağlayacak şekilde yönlendirilmesi,
- Tarım sektörünün kredi ve finansman ihtiyacının karşılanmasına ilişkin düzenlemeler yapılması,

Tarım Kanunu : Amaç

- Destekleme ve yönlendirme tedbirlerinin alınması,
- Doğal afetler ve hayvan hastalıklarına karşı risk yönetimi mekanizmalarının geliştirilmesi,
- Kırsal hayatın sosyo-ekonomik açıdan geliştirilmesi,
- Üretici örgütlenmesinin geliştirilmesi,
- Tarım bilgi sistemlerinin kurulması ve kullanılması,
- Toplulaştırma, arazi kullanım plânının yapılması ve ekonomik büyüklükteki tarım işletmelerinin oluşturulması,
- Toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi ve rasyonel kullanımı,
- Avrupa Birliğine uyum sürecindeki gelişmelerden doğacak ihtiyaçları karşılayabilecek şekilde ortak piyasa düzenlerinin öngördüğü, idarî ve hukukî düzenlemelerin yapılmasıdır

Tarım Politikasının İlkeleri

- Tarımsal üretim ve kalkınmada bütüncül yaklaşım,
- Uluslararası taahhütlere uyum,
- Piyasa mekanizmalarını bozmayacak destekleme araçlarının kullanımı,
- Örgütlülük ve kurumsallaşma,
- Özel sektörün rolünün artırılması,
- Sürdürülebilirlik, insan sağlığı ve çevreye duyarlılık,
- Yerinden yönetim,
- Katılımcılık,
- Şeffaflık ve bilgilendirmektir.

2000 ve Sonrası Dönem

2009 yılından itibaren, DGD uygulamasına son verilmiş, destekler alan ve ürün bazlı ödemeler şeklinde devam etmiştir.

AB'de 1965 yılından günümüze dek uygulanan, faaliyet gösteren işletmelerin gelir sağladığı üretim deseninin görülmesi ve faaliyet analizi ile de politikaların sahaya etkisinin değerlendirilmesini amaçlayan ÇMVA, Türkiye'de, 2009 yılında "Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Sisteminin Kuruluş ve Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" in yürürlüğe girmesiyle faaliyete geçmiştir.

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2013-17)

- toplumun yeterli ve dengeli beslenmesini esas alan,
- ileri teknolojiye dayalı,
- altyapı sorunlarını çözmüş,
- örgütlülüğü ve verimliliği yüksek, etkin ve talebe dayalı üretim yapısıyla uluslararası rekabet gücünü artırmış ve
- doğal kaynakları sürdürülebilir kullanan bir tarım sektörünün oluşturulmasıdır.